

C. A. Laan, *Drank en drinkgerei. Een archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek naar de alledaagse drinkcultuur van de 18de-eeuwse Hollanders* (Dissertatie Rotterdam 2003; Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 2003, 232 blz., ISBN 90 6770 557 4).

In de tweede helft van de achttiende eeuw telde de vissersplaats Vlaardingen twaalf herbergen binnen het stadsgebied. Dat de stad na 1780 hard achteruitging door het instorten van de haringvisserij zien we terug in herberg De Visscher, die in de jaren 1742-1805 gevestigd was aan de Markt. In een periode van ruim zestig jaar heeft deze herberg vijf eigenaren gekend, waarvan er twee overleden met meer schulden dan bezittingen en de laatste de herberg alleen kocht om deze op te heffen. Bij vier opeenvolgende verkopen vanaf 1766 daalt de waarde stapsgewijze van f4.600,- naar f1.225,-. Behalve wellicht de oprichter lijkt het er niet op dat ooit iemand rijk is geworden van deze herberg. De juiste combinatie van schriftelijke en archeologische bronnen maken deze herberg echter eeuwen later alsnog tot een goudmijn voor het historisch onderzoek.

Het onderzoek naar de materiële cultuur van het dagelijks leven in het verleden volgt tot nu meestal verschillende sporen die elkaar zelden gelijkvloers kruisen. Historici analyseren de ontwikkelingen aan de hand van schriftelijke bronnen, zoals boedelinventarissen en rekeningen. De objecten zelf zijn niet direct onderwerp van onderzoek en dienen meestal slechts om de resultaten te illustreren. Daartegenover staan onderzoekers die allereerst van deze objecten uitgaan, zoals archeologen en kunsthistorici. De laatsten werken bij voorkeur met voorwerpen die duidelijk een kunstzinnige meerwaarde hebben, bovendien hebben zij veel ervaring in het gebruik van beeldmateriaal. Voor archeologen anderzijds zijn ook de eenvoudigste materialen belangwekkend, mits ze in een onverstoorde en goed gedocumenteerde context gevonden zijn. Het langs elkaar heen werken van deze onderzoekers is niet enkel een kwestie van het gebruik van verschillende bronnen, maar ook van de per vakgebied nogal uiteenlopende vraagstellingen en onderzoeksprioriteiten. In het redactioneel van het *HG-nieuws* van maart 2003 werd nog geconstateerd dat er een kloof gaapt tussen de vakhistorici en de museumwereld, die de geschiedenis met beeldmateriaal en objecten aan een breder publiek presenteert.

In een opmerkelijke studie naar de alledaagse drinkcultuur in het achttiende-eeuwse Holland heeft Laan geprobeerd om bruggen te slaan tussen deze verschillende benaderingen. De auteur heeft zich daarvoor binnen haar historische opleiding ook het archeologische en museale handwerk eigen gemaakt. Haar dissertatie berust op de vondst van een beerput van herberg De Visscher in Vlaardingen, waarvan ook een boedelinventaris bekend is. De toevallige mogelijkheid om deze bronnen met elkaar te vergelijken heeft geleid tot een boek waarin archieven, archeologische vondsten, afbeeldingen en contemporaine beschrijvingen op gelijkwaardige wijze naast elkaar gezet en gecombineerd worden.

Gezien de ambitieuze doelstelling is deze dissertatie eigenlijk een bijzonder toegankelijk, om niet te zeggen opvallend ongecompliceerd boek geworden. Het boek is rijk geïllustreerd en goed verzorgd uitgegeven en het lijkt, hoewel voorzien van enkele tabellen in de bijlagen, meer op een groot publiek dan op kritische mede-onderzoekers gericht te zijn. In de titel staat het begrip 'drinkcultuur' centraal, maar veel verder dan de mededeling dat mensen drinken en daarvoor drank en drinkgerei nodig hebben wordt dit niet uitgewerkt (7). Er is geen vraagstelling herkenbaar die duidelijk met één van de achterliggende disciplines in verband gebracht kan worden (dat heeft de auteur wellicht ook welbewust vermeden), noch een voor alle groepen aansprekende interdisciplinaire vraagstelling; de methode is hier het doel geworden.

De grootste hoofdstukken bevatten de presentatie van het archeologische vondstmateriaal. Dit is waarschijnlijk ook inhoudelijk voor de niet-archeologische onderzoekers het belangrijkste

deel van haar boek. Beerputten vormen een belangrijk onderdeel van het stedelijk archeologisch onderzoek, waarover vooral door Bartels uitvoerig gepubliceerd is (M. Bartels, *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)* (Zwolle, Amersfoort, 1999). Vele opgravingen zijn nu eenmaal ongepubliceerd blijven liggen, bovendien zijn de meeste verslagen te specialistisch om gemakkelijk door anderen gebruikt te worden. Door de uitvoerige behandeling van de verschillende soorten vondsten in één Vlaardingse beerput en de vergelijking met voorbeelden uit Delft krijgt de lezer een goed beeld van de mogelijkheden die de beerput als bron biedt. De beschrijving levert bovendien een beknopte ontwikkeling van het in de achttiende eeuw gebruikte glas en keramiek op. Waar archeologen uit de aard der zaak over een grondige materiaalkennis beschikken, kan ik het toch niet nalaten om de auteur te corrigeren als zij schrijft dat tinglazuur aardewerk vervaardigd is van witbakkende klei. Men voegde juist tin aan het glazuur toe om een wit oppervlak te krijgen, het met tinglazuur behandelde aardewerk was van zichzelf nooit wit (89).

De gedetailleerde vergelijking tussen de scherven die in de beerput gevonden zijn en de bijpassende boedelinventaris wordt heel letterlijk uitgevoerd, veel meer dan het materiaal dit toelaat. De vondsten in de beerput kunnen, vooral op grond van de pijpenkoppen, gedateerd worden in de decennia 1770-1790. Dit is voor een beerput een opvallend korte en scherpe datering. De boedelinventaris dateert uit 1774 en markeert het moment dat de herberg in andere handen overging. Wat in 1774 in de inventaris beschreven werd, was nog niet weggegooid, en het is de vraag of de nieuwe eigenaar de hele inboedel heeft overgenomen. Dat zal zeker niet gelden voor de vertrekken op de verdieping, waar de eigenaar zelf woonde. Daaruit volgt dat veel voorwerpen uit de beerput in 1774 nog niet in het huis aanwezig waren. Ook het gebruik van de bedrijfsruimten op de begane grond kan gewijzigd zijn.

Afbeeldingen uit vooral de collectie van Museum Boijmans Van Beuningen en beschrijvingen ontleend aan de onvolprezen Le Francq van Berkhey completeren het boek. Het geheel levert een toegankelijk en vaak boeiend boek op dat het drinkgerei van de Hollanders in al haar facetten belicht. Deze veelzijdigheid is echter zowel de troef als de zwakke schakel. Wat vooral blijft, is een mooie en waardevolle inleiding tot andere disciplines en de uitnodiging om andersoortige bronnen serieuzer in het eigen onderzoek te betrekken.

Johan Kamermans

G. J. Schutte, ed., *Hendrik Cloete, Groot Constantia and the VOC, 1778-1799. Documents from the Swellengrebel Archive. Dokumente uit die Swellengrebel-argief* (Van Riebeeck-Vereniging. Tweede reeks XXXIV; Vlaeberg: Van Riebeeck-Vereniging, 2003, xv + 336 blz., ISBN 0 0958 45221 0).

The Cape farms of Groot and Klein Constantia, on the Eastern flank of Table Mountain, now engulfed in the suburbs of Cape Town, were among the first places whose wine was marketed on the strength of the name of the estate where they were made, and not just of the region. In this it preceded Chateau Lafitte and many more, now more famous. The marketing of the Dutch East India Company had success, in this as in so many things, creating consumer demand in the courts of Europe where such had not existed before.

The problem with which the VOC had to contend in this was that, in order to realise profits on the sale of these wines, which of course it imported to Europe, it had to maintain good relations with the owners of the farms. The VOC might have claimed a monopoly over the sale of wine;